

Toespraak van burgemeester W.M. de Jong tijdens de dodenherdenking op 4 mei 2019 te Houten

Zojuist waren we twee minuten stil. Dat doen we om de slachtoffers te herdenken van de Tweede Wereldoorlog die vielen in ons land, in Europa en Azië. En ook degenen die daarna in oorlogssituaties en vredesmissies, vaak ver van huis, hun leven gaven voor vrede en vrijheid.

Dat doen we om bewust stil te staan bij de kwetsbaarheid van het leven, de waarde van vrijheid en de slachtoffers die zijn gevallen. Vrede, vrijheid en het recht om te bestaan, zijn niet vanzelfsprekend. Vrede en vrijheid zijn nooit vanzelfsprekend. In de afgelopen weken zijn we daar weer indringend mee geconfronteerd. Zoveel haat en vernietiging van leven in korte tijd in een religieuze en ideologische strijd tussen groepen. Onze gedachten zijn bij de grote aantallen slachtoffers in Nieuw-Zeeland en Sri Lanka, maar ook bij minder bekende aanslagen en minder zichtbare oorlogen en burgeroorlogen in andere landen en continenten.

Elk jaar twee minuten stil. Dat is best bijzonder als je bedenkt hoe lang die Tweede Wereldoorlog inmiddels geleden is. De aandacht voor dodenherdenking wordt echter niet minder. Het groeit eerder. Deze minuten van stilte zijn voor velen een belangrijk moment van

saamhorigheid. Een moment van verbondenheid. Verbondenheid tussen mensen van allerlei slag.

In onzekere tijden zoeken mensen vaak zekerheid in de eigen groep. Daar is op zichzelf niet zo veel mis mee. Maar de groep moet niet worden tot een bubbel. Waardoor we het contact met andere groepen verliezen. Van waaruit we ons afzetten tegen 'de ander'. Omdat die een andere geaardheid heeft, zich anders kleedt, iets anders gelooft of uit een ander land of cultuur afkomstig is. Of dat die ander vanuit dat anders zijn een vermeende bedreiging is voor onze eigenheid.

Verschillen van inzicht kunnen uitgroeien tot polarisatie en als we die ander verder ontmenselijken vervolgens uitmonden in haat en weerzin. Een proces dat altijd op de loer ligt, ook in onze tijd. In de dertiger jaren van de vorige eeuw leidde het uiteindelijk tot de vreselijke ontaarding van de Tweede Wereldoorlog.

Tegenover afzetten staat zoeken van verbinding, van dialoog, van elkaar proberen te begrijpen. Van samen er het beste van maken. Zonder verbinding dreigen we het zicht op de ander als mens kwijt te raken en krijgen vijandbeelden sneller een kans.

Wat zegt dodenherdenking ons?

Dodenherdenking maakt ons duidelijk dat slachtoffers van oorlogsgeweld en een ontaarde ideologie altijd gewoon mensen zijn. Mensen net als u en ik. Echte mensen. Uit echte gezinnen. Die geliefd waren en om wie echt is gerouwd. Mensen soms die zich wat

afwijkend gedroegen, die zich misschien ook gewoon lastig konden gedragen of van een afkomst waren die niet als volwaardig werd gezien.

De nationaalsocialistische ideologie uit de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw maakte ook hier in Houten slachtoffers. Ook hier woonden Joden. Een van hen was Levi Mozes. Hij kwam in februari 1943 om in Auschwitz, nadat hij met medewerking van de gemeentepolitie en de toenmalige burgemeester was opgepakt wegens het niet dragen van de verplichte Jodenster. Levi Mozes woonde niet ver hier vandaan aan de Odijkseweg. Hij probeerde in de oorlog te overleven en door handel wat geld te verdienen. Hij was getrouwd met een Nederlandse, niet-joodse vrouw. Daarmee was hij in principe vrijgesteld van deportatie. Levi Mozes nam het niet zo nauw met de voorschriften van de Duitsers, zoals het dragen van de Jodenster. Men vond hem maar lastig. Hij en zijn vrouw maakten naar verluidt veel ruzie. Er is een ernstig vermoeden dat zij een nare rol heeft gespeeld bij zijn vreselijke lot. Zijn vrouw wilde van hem af en heeft een verzoek gedaan bij de Duitsers of hij te werk kon worden gesteld in Duitsland. Het is niet helemaal duidelijk hoe het precies is gelopen, maar dat het een groot menselijk drama was, dat is zeker.

Voor zo ver wij weten is Levi Mozes de enige joodse inwoner van Houten die is vervolgd en omgekomen. Hier, op dit plein is hij vertrokken en afgevoerd en nooit meer teruggekomen. Een druppel in

de oceaan van tragiek van de Tweede Wereldoorlog. Maar zeker ook een menselijk drama dat we niet willen vergeten.

Om ons aan zijn lot en de omstandigheden waaronder hij is afgevoerd blijvend te herinneren hebben we een zogenoemde struikelsteen aangevraagd die in het plaveisel bij zijn voormalige huis zal worden aangebracht.

Volgend jaar, wanneer we 75 jaar bevrijding vieren, hopen we deze struikelsteen te kunnen plaatsen, samen met ook andere in Schalkwijk. Het verhaal van deze families en ook de lotgevallen van andere joodse en niet-joodse inwoners van de gemeente Houten willen we vastleggen in een vernieuwde en uitgebreide uitgave van het boek Houten 40-45 dat volgend jaar zal worden uitgebracht. We willen deze herinneringen vastleggen en vasthouden.

Onze beschaving is kwetsbaar. Het gevaar loert altijd dat we de ander niet meer zien als mens, maar als minderwaardig gaan beschouwen. Maar de geschiedenis van Levi Mozes leert ons ook dat veel mensen, hoe ingewikkeld ook, geprobeerd hebben te overleven. Het leert ons dat autoriteiten, wanneer er een bezettende macht is, voor afschuwelijke dilemma's komen te staan en dan achteraf gezien de foute keuzes maken. Welke keuzes zouden wij maken? Misschien is het wel heel menselijk om, als je ongelukkig getrouwd bent, blij te zijn als je van iemand af bent. Kleine menselijke zaken en menselijke keuzes met afschuwelijke gevolgen.

Laat het herdenken van de doden en het vieren van de vrijheid reden zijn voor bezinning. Laat het ook dit jaar aanleiding zijn om na te denken over wat onze vrijheid kostbaar en kwetsbaar maakt. Zó kwetsbaar dat het onnoemelijk veel mensen het leven heeft gekost. Laten we zó de doden gedenken. Inclusief het tragische lot van Levi Mozes.